

EVOLUCIÓ DE L'OFERTA D'ESPais ESPORTIUS A BARCELONA, 1982-1992.

JESÚS MARCOS I ANTÒNIA CAÑELLAS. Àrea d'Esports.

Aquest article, que es preparava per sortir al núm. 3 de la revista, va ser interromput per la malaltia i després la mort de Jesús Marcos. Compromesos amb la seva professionalitat, i per tant amb la idea de no deixar la feina a mitges, vam decidir completar-lo i editar-lo, seguint les seves notes i directrius.

Notes introductòries

1. Aquest article intenta posar de relleu, en una breu síntesi, alguns dels aspectes més significatius de l'evolució de l'oferta d'espais esportius a Barcelona entre 1982 i 1992. Com a base estadística de l'anàlisi, hem utilitzat les fonts següents:

a) Per a les dades de 1982:

J.A. DOLS, J.A. PÀEZ, L. MILLET, N. PUIG i R. JUVÉ / Els equipaments esportius a Barcelona. Situació actual, diagnòsi, propostes d'actuació.- Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Àrea d'Esports, 1984.

-Guia de l'esport Barcelona'82.- Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Àrea d'Esports, 1982.

b) Per a 1992:

-Cens d'instal·lacions esportives (dades a 31-XII-1992) / elaborat per l'Àrea d'Esports de l'Ajuntament de Barcelona.

Al llarg de l'article, sempre que no s'expliciti la font utilitzada, s'entén que les dades han estat tretes d'aquestes fonts.

2. Per fer possible una anàlisi acurada del procés d'evolució de les instal·lacions esportives, l'oferta global d'espais esportius (total d'espais esportius que hi ha a la ciutat) la diferenciem conceptualment en dos subconjunts:

-espais esportius en instal·lacions específiques (equipament esportiu no escolar)

-espais esportius en centres d'ensenyament (equipament esportiu escolar).

L'element comú és que, en ambdós casos, es tracta d'una oferta d'espais esportius a la ciutat. L'element diferenciador és que aquesta oferta va adreçada a poblacions diferents; la població escolar (en horari escolar i extra-escolar), en el cas de les instal·lacions en centres d'ensenyament, i la població en general, sense excloure l'escolar, en el cas de les instal·lacions específiques.

En alguns països, està establert el que es diu doble ús dels equipaments esportius (les escoles utilitzen els equipaments esportius de la comunitat i la comunitat - clubs, públic - utilitza, fora de l'horari lectiu, els equipaments esportius de les escoles), amb la qual cosa s'assegura una utilització més eficient del conjunt dels espais esportius de la ciutat. A Barcelona hi ha una certa utilització dels equipaments esportius públics per part de les escoles, però l'accés al públic de les instal·lacions esportives escolars fora de l'horari lectiu és, encara, una pràctica poc freqüent. No es pot dir, doncs, que ambdós tipus d'oferta -específica i escolar- constitueixin funcionalment un sistema únic. Més que d'un únic sistema, des del punt de vista de l'oferta d'espais

esportius, s'ha de parlar de dos sistemes interrelacionats i complementaris, però diferents.

L'anàlisi de l'oferta global ens proporciona una primera aproximació general a l'evolució dels equipaments esportius a la ciutat, però en aquest article ens interessa sobretot l'oferta d'espais esportius en instal·lacions específicament esportives, és a dir, l'oferta adreçada a la població en general; els espais esportius als centres d'ensenyament conformen una oferta a la qual la població en general, fora d'alguns casos excepcionals, no té accés.

Definició de les tipologies d'espais esportius utilitzades

- Pistes poliesportives: frontons i pistes descobertes pavimentades que permeten la pràctica d'un o més esports: frontó, volei, bàsquet, futbol sala, handbol, hoquei patins, segons les mides. Les dimensions poden ser des de 400 m² fins a 2.000 m².

-Pistes de tennis: s'hi agrupen també les pistes de paddle-tennis.

-Camps grans i espais d'atletisme: camps de futbol en qualsevol tipus de terreny, camps de rugbi, de beisbol, d'hoquei herba i de futbol americà. Els espais d'atletisme estan referits tant a les pistes com a les zones de salts i les de llançaments.

- Piscines: s'hi inclou qualsevol tipus de pileta, siguin quines siguin les dimensions i fondària. Es diferencien en dos grups les cobertes i les descobertes

- Pavellons i frontons coberts: fa referència tant als grans pavellons amb graderies com a les pistes poliesportives més petites cobertes.

-Sales polivalents i especialitzades: sales cobertes de gimnàstica, de musculació, d'esgrima, de tennis taula, d'esquai.

-Altres: tots els espais, coberts i descoberts, que no poden ser inclosos en cap dels apartats anteriors. Per exemple: espais de tir, d'hípica, de patinatge, circuits de bicicleta i de futing, pistes de petanca, rocòdroms, etc.

Un increment sense precedents

Les taules 1 i 2 recullen les dades bàsiques de l'evolució de l'oferta d'espais esportius, a Barcelona ciutat, entre 1982 i 1992. En la 1a es pot veure aquesta evolució segons la distribució territorial per

districtes i en la 2a, a partir de la classificació dels espais agrupats per tipologies. Les taules 3 i 4 mostren l'evolució en relació a l'oferta d'espais esportius en ins-

tal·lacions específiques (excloent les escolars i universitàries), per tipologies i per districtes, respectivament. L'evolució dels espais esportius de titularitat públi-

Taula 1
Evolució de l'oferta global d'espais esportius (escolars i no escolars) entre 1982 i 1992. Nombre d'espais esportius per districtes, percentatge de variació 1992-1982 i nombre d'habitants per espai esportiu.

Districtes	Nombre d'espais esportius		% Variació 1992/1982	Habitants per espai esportiu	
	1982	1992		1982 (1)	1992(2)
Ciutat Vella	91	156	+ 71,4	1.301	581
Eixample	105	331	+ 215,2	2.864	829
Sants-Montjuïc	179	342	+ 91,0	1.053	525
Les Corts	232	331	+ 42,7	363	271
Sarrià-Sant Gervasi	258	489	+ 89,5	580	303
Gràcia	73	280	+ 283,6	1.937	459
Horta-Guinardó	184	398	+ 78,3	1.094	563
Nou Barris	79	251	+ 217,7	2.622	752
Sant Andreu	84	212	+ 152,4	1.828	684
Sant Martí	130	332	+155,4	1.717	645
Total	1.415	3.122	+120,6	1.250	526

(1) Població de Barcelona, any 1981: 1.768.196 (Font: Servei d'Estadística, Ajuntament de Barcelona)

(2) Població de Barcelona, any 1991: 1.643.542 (Font: Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona, 1992)

Taula 2
Evolució de l'oferta global d'espais esportius (escolars i no escolars) entre 1982 i 1992: nombre d'espais per tipologies, percentatge de variació 1992-1982 i nombre d'habitants per espai esportiu.

Tipologies	Nombre d'espais esportius		% Variació 1992/1982	Habitants per espai esportiu	
	1982	1992		1982(1)	1992(2)
Pistes poliesportives i frontons descoberts	553	831	+ 50,3	3.197	1.978
Pistes de tennis	248	276	+11,3	7.130	5.955
Camps grans i espais d'atletisme	94	102	+ 8,5	18.810	16.113
Pavellons i frontons coberts	36	55	+ 52,8	49.116	29.882
Sales (polivalents i especialitzades)	222	1329	+ 498,6	7.965	1.237
Piscines descobertes	40	60	+ 50,0	44.205	27.392
Piscines cobertes	55	99	+ 80,0	32.149	16.601
Subtotal	1.248	2.752	+120,5	1.417	597
Altres	167	370	+ 221,5	10.588	4.442
Total espais esportius	1.415	3.122	+ 120,6	1.250	526

(1) Població de Barcelona, any 1981: 1.768.196 (Font: Servei d'Estadística, Ajuntament de Barcelona)

(2) Població de Barcelona, any 1991: 1.643.542 (Font: Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona, 1992)

ca, per tipologies, i la seva relació amb l'oferta general d'espais específicament esportius és analitzada a la taula 5.

Podem sintetitzar aquest conjunt de dades en les consideracions següents:

-La primera cosa que crida l'atenció és la gran magnitud de l'increment quantitatiu dels espais esportius entre 1982 i 1992. Aquest increment s'ha produït sobretot en relació als espais esportius en instal·lacions específiques, la corresponent oferta s'ha multiplicat per 2,7 amb un increment del 177,8%, significativament molt més que l'equipament escolar, que s'ha multiplicat per 1,5. Com a conseqüència, l'oferta global d'espais esportius s'ha multiplicat per 2,2 amb un increment del 120,6%. Les variacions en l'indicador "habitants per espai esportiu" reflecteixen molt clarament aquests increments. En la lectura d'aquest indicador s'ha de tenir en compte, tanmateix,

la important disminució de la població barcelonina entre 1982 i 1992.

-En diferents proporcions, l'increment ha afectat tots tipus d'espais esportius.

El més espectacular ha estat, però, l'increment general de sales polivalents i especialitzades, grup format fonamentalment per gimnasos i sales de musculació.

Taula 3
Evolució de l'oferta d'espais esportius en instal·lacions específiques (equipament no escolar) entre 1982 i 1992. Nombre d'espais esportius, per districtes i percentatge de variació 1992-1982.

Districtes	Nombre d'espais esportius		% Variació 1992/1982	Habitants per espai esportiu	
	1982	1992		1982 ⁽¹⁾	1992 ⁽²⁾
Ciutat Vella	53	106	+ 100,0	2.234	855
Eixample	32	241	+ 653,1	9.397	1.138
Sants-Montjuïc	122	261	+ 113,9	1.545	688
Les Corts	138	239	+ 73,2	610	341
Sarrià-Sant Gervasi	106	263	+ 148,1	1.413	564
Gràcia	35	218	+ 522,8	4.039	590
Horta-Guinardó	103	265	+ 157,3	1.954	696
Nou Barris	35	169	+ 382,8	5.917	1.117
Sant Andreu	43	137	+ 218,6	3.571	1.058
Sant Martí	65	207	+ 218,5	3.434	1.035
Total espais esportius	732	2.106	+ 177,8	2.415	780

(1) Població de Barcelona, any 1981: 1.768.196 (Font: Servei d'Estadística, Ajuntament de Barcelona)

(2) Població de Barcelona, any 1991: 1.643.542 (Font: Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona, 1992)

Taula 4
Evolució de l'oferta d'espais esportius en instal·lacions específicament esportives (no escolars) entre 1982 i 1992: nombre d'espais per tipologies, percentatge de variació 1992-1982 i nombre d'habitants per espai esportiu.

Tipologies	Nombre d'espais esportius		% Variació 1992/1982	Habitants per espai esportiu	
	1982	1992		1982 ⁽¹⁾	1992 ⁽²⁾
Pistes poliesportives i frontons descoberts	104	214	+ 105,7	17.002	7.680
Pistes de tennis	236	263	+ 11,4	7.492	6.249
Camps grans i espais d'atletisme	76	85	+ 11,8	23.266	19.336
Pavellons i frontons coberts	27	46	+ 70,4	65.489	35.729
Sales (polivalents i especialitzades)	52	1.013	+ 1.848	34.003	1.622
Piscines descobertes	38	54	+ 42,1	46.531	30.436
Piscines cobertes	36	77	+ 113,9	49.166	21.345
Subtotal	569	1.752	+ 207,9	3.107	938
Altres	163	354	+ 117,2	10.848	4.643
Total espais esportius	732	2.106	+ 187,7	2.415	780

(1) Població de Barcelona, any 1981: 1.768.196 (Font: Servei d'Estadística, Ajuntament de Barcelona)

(2) Població de Barcelona, any 1991: 1.643.542 (Font: Anuari Estadístic de la Ciutat de Barcelona, 1992)

Amb menys proporció, però amb un creixement general també considerable, s'han estès les piscines cobertes. Segueixen en importància, amb algunes variacions en l'ordre de creixement en l'evolució global (taula 2) o en la d'instal·lacions específiques (taula 4), els pavellons i frontons coberts, les pistes poliesportives i frontons descoberts i les piscines descobertes. La tipologia "altres espais" agrupa un nombre alt d'espais esportius, i és una de les que més s'incrementen durant tot el període que s'analitza, però inclou tipologies tan diverses que es fa difícil fer-ne una anàlisi comparativa. Encara que les fonts utilitzades per a les dades de l'any 1982 no ho especifiquen, sabem que una gran part d'aquest conjunt estava format per pistes de petanca. L'any 1992 sabem que el nombre de pistes de petanca és de 262. Aquest és un grup que

s'ha anat desenvolupant d'acord amb l'aparició de noves pràctiques i que en aquests moments ja té un tractament censal més desglossat.

-Pel que fa a l'evolució dels espais esportius en la seva distribució per districtes, veiem que en tots ells s'han ampliat el nombre d'espais esportius, amb una clara tendència cap a l'equilibri territorial. En general, el nombre d'espais esportius a cada districte ha augmentat d'una manera proporcional al nombre d'habitants. Així, els districtes on l'increment d'espais esportius ha estat més alt amb diferència (Gràcia, Nou Barris i l'Eixample), són precisament els districtes que l'any 82 tenien menys espais esportius en relació al nombre d'habitants. Tot i així, les posicions dels districtes segons els espais esportius pel nombre d'habitants, es mantenen bas-

tant iguals, llevat del districte de Gràcia que es posiciona en tercer lloc. Hi ha alguns factors estructurals, com la manca de sòl per a la creació d'equipaments o la gran quantitat de població de determinats districtes que fa difícil igualar totalment l'oferta. No es pot tampoc analitzar el fenomen esportiu fora del context social i cultural de la ciutat i dels canvis urbanístics i de població que s'han anat produint en aquests deu anys.

-Per conèixer d'una manera més exacta com s'ha desenvolupat el creixement d'espais esportius en els districtes, caldria fer una anàlisi més específica (motiu gairebé d'un monogràfic), examinant cada indicador per a cadascun d'ells: com es distribueixen territorialment els espais per tipologies, amb quin percentatge de propietat pública o privada.

Taula 5

Evolució de l'oferta d'espais esportius en instal·lacions de titularitat pública ⁽¹⁾ entre 1982 i 1992, per tipologies. Nombre d'espais esportius i percentatge de variació 1992/1982. Percentatge dels espais esportius públics dins l'oferta d'espais esportius en instal·lacions específiques.

Tipologies	Nombre d'espais esportius		% Variació 1992/1982	%Espais públics dins l'oferta general d'espais esportius en instal·lacions específiques	
	1982	1992		1982	1992
Pistes poliesportives i frontons descoberts	49	105	+ 114,3	47,1	49
Pistes de tennis	26	39	+ 50	11,0	14,8
Camps de futbol	54	48	-11,1		
Altres camps grans i espais d'atletisme	13	20	+53,8	88,8 ⁽²⁾	85 ⁽²⁾
Pavellons i frontons coberts	3	35	+ 1066,6	11,1	76
Sales (polivalents i especialitzades)	18	91	+ 405,5	34,6	8,9
Piscines descobertes	17	20	+ 17,6	44,7	37
Piscines cobertes	21	35	+ 66,6	58,3	45,4
Altres	108	279	+ 158,3	66,2	78,8
Total espais esportius	309	672	+ 117,5	42,2	31,9

(1) El 95% dels espais esportius de titularitat pública són municipals. No s'hi inclouen els espais esportius dels centres escolars ni dels universitaris.

(2) Aquesta dada inclou també els camps de futbol.

Canvis en l'estructura de l'oferta: una profunda transformació de la cultura i del sistema esportius

És evident que en aquests 10 anys hi ha hagut canvis importants en l'esport i tot el que es refereix a la seva popularització. De ser una activitat escolar –i encara amb mancances– o una pràctica habitual només de persones físicament “privilegiades”, l'esport ha passat a entendre's cada vegada a més sectors de la població. S'hi ha anat descobrint multiplicitat de valors: com a element de salut i benestar personal, com a instrument per a la millora de la qualitat de vida, com a recurs per a la participació i la integració social. I s'ha convertit també en una activitat econòmica important que genera tot un mercat d'oferta d'activitats, de materials, de roba esportiva amb les seves modes i tendències.

A Barcelona, finalment, amb la culminació del projecte de realitzar uns Jocs Olímpics, l'esport ha estat durant aquests deu anys un dels principals protagonistes de la vida ciutadana. Això ha tingut un efecte directe en la dinàmica esportiva de la ciutat, que les dades que presentem en aquest article evidencien.

Es pot constatar un important augment de les activitats més lligades al concepte de salut i “fitness”. La mostra més evident és la gran proliferació de sales polivalents i especialitzades, espais destinats sobretot, a activitats gimnàstiques (gimnàstica de manteniment, aeròbic, gim-jazz, etc.), de musculació (amb apa-

rells de tota mena) i similars. La tradicional oferta d'arts marcial (judo, karate, taekwondo, etc.), inclosa també en aquesta tipologia d'espais, es manté, però amb menor percentatge respecte de les anteriors activitats d'aquest grup.

En la mateixa línia, una de les activitats que ha manifestat un canvi important, durant aquest període, és la natació. El més destacable d'aquest canvi es manifesta en la “qualitat” de la pràctica. De ser una activitat gairebé exclusiva del període estiuenc, passa a ser una esport que es pot practicar durant tot l'any i d'una manera més pròxima a la intensitat i a l'exercici físics que a la recreació i l'aspecte lúdic.

Per confirmar aquestes tendències amb dades d'altres fonts d'investigació veiem, en una enquesta sobre els hàbits esportius dels barcelonins realitzada l'any 1989 per l'Àrea d'Esports, que les activitats més practicades (amb una freqüència mínima d'un cop per setmana) són, en primer lloc, la gimnàstica de manteniment i, en segon lloc, la natació.

En el pla de l'esport encaminat al rendiment i la competició, la realització dels Jocs Olímpics ha estat una important ocasió per a la construcció, renovació o adaptació dels equipaments als esports olímpics. En aquest sentit i en alguns tipus d'espais, l'increment no es manifesta només quantitativament, sinó també d'una forma més qualitativa: es consoliden grans equipaments per a l'“espectacle” esportiu (i no esportiu) com el Palau d'Esports i el Palau St. Jordi, l'Estadi Olímpic; es diversifica el ventall

de l'oferta esportiva (tradicionalment molt centrada en la pràctica del futbol) amb espais que permeten la pràctica de més tipus d'esports; i sobretot, és important destacar que l'adaptació i adequació dels equipaments olímpics va ser feta a partir de projectes que preveiem la utilització ciutadana posterior. De manera que, en moltes de les instal·lacions olímpiques, es dona un ús polivalent, des de la pràctica esportiva més reglamentària fins a la més recreativa. En resum i com a conclusió, es veu:

-Una tendència cap a una pràctica esportiva de “qualitat”.

-Un increment d'espais coberts que permeten una pràctica continuada.

-Una oferta d'activitats i serveis molt lligada a la salut i el fitness i de tipus molt individual.

-Un increment d'activitats de pràctica lliure (no dirigida), cada vegada més variades, en espais urbans adaptats (veiem en l'apartat d'altres espais - numèricament importants- l'existència de circuits de fúting, pistes de patinatge, de petanca, rocòdroms, etc.).

-Pel que fa a l'oferta d'equipaments, l'expansió de l'oferta d'activitats esportives de lleure no atura la promoció de l'esport més de tipus federat o competitiu, ja que comparteixen molts dels espais esportius.

Oferta pública - oferta privada

Cenyint més l'objecte de l'anàlisi, creiem interessant veure com s'ordenen els espais esportius de la ciutat en funció

de la seva titularitat. Les dades de la taula 5 ens mostren l'evolució dels espais esportius públics (el 95% dels quals són municipals), a partir de cadascuna de les tipologies i també quina proporció representen sobre la totalitat de l'oferta i en relació amb la privada.

Pel que fa a les dades totals veiem que, en proporció, ha crescut quantitativament molt més l'oferta privada que la pública (aquesta darrera ha disminuït 10 punts en el percentatge sobre el total). Però, examinant concretament l'evolució per cadascuna de les tipologies, veiem que aquesta diferència ve determinada bàsicament per l'enorme creixement de sales polivalents i especialitzades en el sector privat, molt superior que el que ha tingut el públic, tot i sent també dels grups amb major increment en aquest darrer. Com a observació complementària hem d'explicar que pràcticament totes les sales de titularitat pública destinades a activitats gimnàstiques i de "fitness" formen part d'un equipament més ampli, amb més espais esportius (pavelló, piscina...); en canvi, en el conjunt de l'oferta privada, apareix en gran proporció, com a equipament simple, el que es coneix comunament com a gimnàs (sala de gimnàstica i/o sala d'aparells i algun servei de sauna o massatge).

Hi ha dues dades que destaquen en l'evolució numèrica dels espais esportius públics: l'espectacular increment dels pavellons i frontons coberts i el descens del nombre de camps de futbol. Aquestes dades estan d'alguna manera relaciona-

des i expliquen la tendència que ha seguit l'Administració. Molts dels antics espais destinats a camps de futbol s'han convertit en altres espais i, en substitució, han crescut els equipaments de major qualitat, com els pavellons, que amplien les possibilitats i la diversitat de pràctiques físico-esportives.

En la resta d'espais, encara que la distribució és, en termes generals, més equilibrada, es donen algunes particularitats: les pistes de tennis, malgrat haver augmentat en el conjunt de l'oferta pública, continuen essent majoritàriament privades. Les piscines, que han crescut una mica més en el sector privat, i les pistes poliesportives es reparteixen al voltant del 50 %. Els espais de major envergadura: pavellons, camps grans i altres espais urbans oberts, pertanyen en major percentatge al públic.

Es fa evident, doncs, que la iniciativa privada, en general, es decanta cap als equipaments que en general requereixen una inversió menor i que produeixen majors beneficis (sales, pistes de tennis, piscines descobertes), mentre que l'Administració segueix una política més orientada cap a l'equilibri.

Aquesta funció compensatòria de l'oferta pública es manifesta en dos aspectes: per una banda, el d'anivellar l'oferta per assegurar-ne la diversitat, fent el ventall de possibilitats de pràctica esportiva el més ampli possible i, per altra banda, fent que l'oferta es distribueixi territorialment de forma igualitària, afavorint l'accés a la pràctica de tots els sectors de la població.

Hi ha també altres aspectes a destacar en relació a l'oferta pública d'espais esportius que no es poden desprendre només de les dades que es mostren en aquest article. Per exemple, la implantació de criteris de "qualitat" pel que fa a la política de construcció d'instal·lacions esportives, tradicionalment mes lligats al sector comercial. Ens referim tant a la qualitat de la construcció com als serveis físico-esportius que presten. A més de les activitats pròpiament esportives corresponents, és usual trobar actualment en les instal·lacions públiques serveis com la sauna, els hidromassatges, etc.

I per acabar, una darrera consideració. En el camp de l'esport, com en d'altres de la vida social i cultural de la ciutat, té una gran importància i tradició la xarxa associativa. Aquest sector (que fins i tot durant alguns anys ha estat fent les funcions pròpies de l'Administració), es caracteritza per tenir com a principi la promoció de l'esport sense afany de lucre i, en tot l'entramat de l'oferta esportiva que hem estat analitzant, es troba a cavall del privat com a propietari, i del públic pel que fa a la gestió. En una anàlisi també més particularitzada es podria veure com molts dels espais esportius de l'oferta privada pertanyen a clubs o associacions i fan una gestió amb finalitat socio-esportiva i no comercial. Per altra banda, també podem veure com moltes de les instal·lacions públiques estan cedides a associacions que, a través de convenis amb l'Administració, fan una gestió encaminada totalment a la promoció esportiva i social.